

Sessie 5 - Kwetsbaarheid en voeding

Stilt voedsel de honger naar mensenrechten?

4 december 2023
Slotevent Lekkers op school

Caroline Vandekinderen
Katrien De Maegd

**EQUALITY
RESEARCH
COLLECTIVE** **HO
GENT**

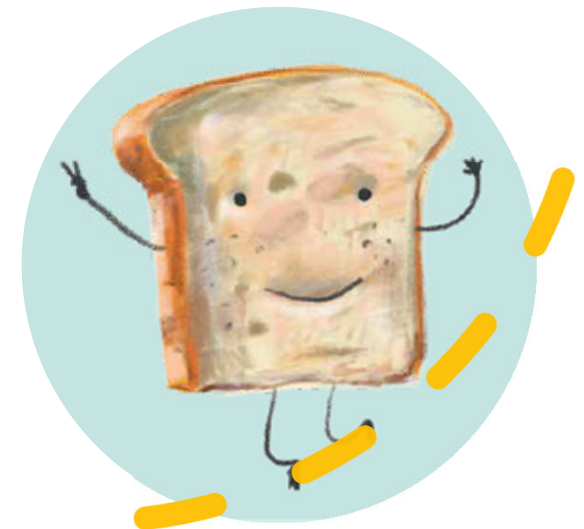
Gebaseerd op

- Praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek (PWO) naar de rol van voedselinitiatieven binnen armoedebestrijding
 - EQUALITY ResearchCollective – HOGENT
 - Annick Verstraete, Geertrui Van Vlem, Ann Brabandt, Didier Reynaert & Caroline Vandekinderen

**HO
GENT**

- Leerstoel Pelicano over (kinder)armoede
 - Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek - UGent
 - Griet Roets & Caroline Vandekinderen

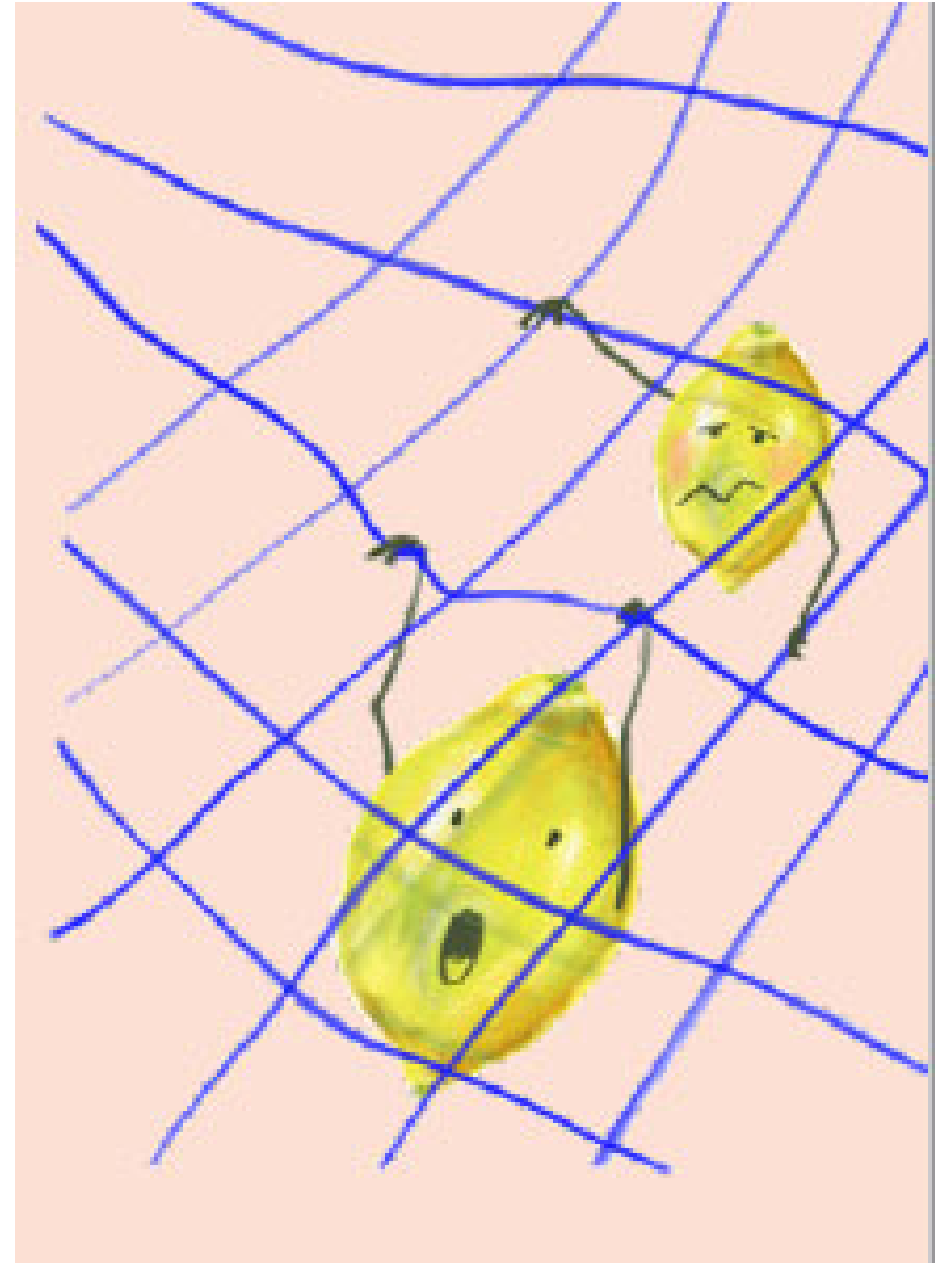

In een notendop

- Deel 1: Armoede en armoedebestrijding vanuit een mensenrechtenperspectief
- Deel 2: Mensenrechten als leidraad voor voedselhulp – drie functies

Interne keuken, fileer je organisatie!

Betekenis in de context van schoolmaaltijden?

Armoede en armoedebestrijding vanuit een mensenrechten- perspectief

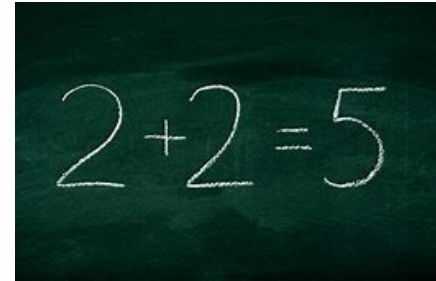

Armoede: What's in a name?

“Het begrip armoede kan benaderd worden vanuit verschillende gezichtspunten. Het is relationeel, het is verbonden met een sociale context en kan in telkens bredere perspectieven gezien worden, gaande van een definitie van armoede als **gebrek aan inkomen** naar een **multidimensionale benadering**: economische, culturele en sociale armoede. En sommigen spreken ook over een **gebrek aan psychologisch kapitaal**. Armoede kan ook gezien worden als **sociale uitsluiting, sociale gebrokenheid**: zij/wij dualisering. Er is ook de visie op armoede als aanslag op mensenrechten”

(Steenssens et al. voor de Interuniversitaire Groep Onderzoek & Armoede, 2008)

Armoede: What's in a name?

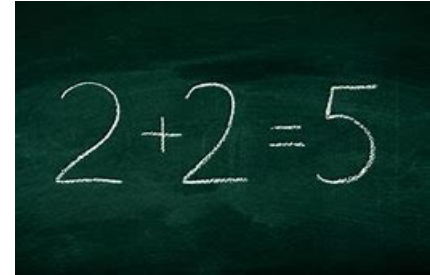
Een complex sociaal probleem

(1) een gebrek aan materiële maatschappelijke hulpbronnen

+ (2) een gebrek aan immateriële maatschappelijke hulpbronnen

+ (3) een cumulatie/optelsom van deze problemen: armoede als een multi-dimensioneel probleem

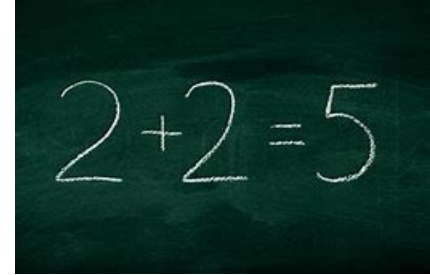
Armoede: What's in a name?

+ Een gebrek aan inkomen en materiële maatschappelijke hulpbronnen – sociale ongelijkheid

- Inkomen/tegemoetkoming, huisvesting, mobiliteit, ...
- Opgelet met 'materiële' steun/(nood)hulp!
Inkomen/tegemoetkoming (sociale zekerheid) wordt vervangen door voedselbank en tweedehandskledij? ('food security' in plaats van 'social security')

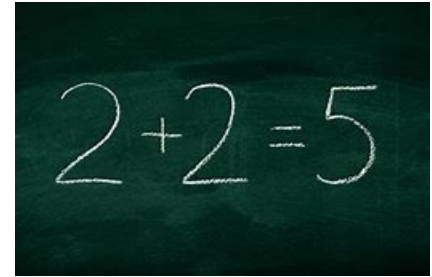
Armoede: What's in a name?

+ Een gebrek aan immateriële of sociale maatschappelijke hulpbronnen

- Processen van marginalisering die resulteren in een netwerk van sociale uitsluiting in onderwijs, tewerkstelling, mobiliteit, kinderopvang, gezondheidszorg, vrije tijd, hulp- en dienstverlening, ...

Armoede: What's in a name?

- + Een gebrek aan macht om te definiëren
 - Machteloosheid/moedeloosheid: Catch-22 situaties – overleven in de absurditeit van paradoxale situaties (vb. 'working poor': voedselnoodhulp als oplossing?)

Armoedebestrijding?

Een blijvend en kritisch engagement om armoede en sociale ongelijkheid te bestrijden heeft nood aan

- een beleid van sociale bescherming/sociale zekerheid, en herverdeling van hulpbronnen en macht om armoede en sociale ongelijkheid **structureel** te bestrijden
- een beleid waarin **mediërend** gewerkt wordt om de effecten van armoede te verzachten

Burgerschap en mensenrechten

- Institutionaliserings van de verzorgingsstaat na WO II: Armoede is een schending van de mensenrechten
- Historische en actuele situering van veranderende vormgeving aan de relatie tussen overheid/staat, middenveld, markt, en burger
 - van gunst (cf. eind 19e eeuw)
 - ... naar recht ... (cf. na WO II)
 - ... en terug ... (cf. afgelopen decennia)

**Mensenrechten
als leidraad
voor
voedselhulp:
drie functies**

Context

De comeback van voedselondersteuning als armoedebestrijdingsstrategie

- Meer mensen maken gebruik van voedselondersteuning (cf. corona- en energiecrisis)
- De groep gebruikers is diverser geworden
 - Mensen vallen door de mazen van het net (welvaartsconditionaliteit)
 - Mensen halen niet de eerste sport van de ladder
- Institutionalisering van de liefdadigheidseconomie
- Diversiteit aan (logica's in de) initiatieven: ecologisch, gezondheid, sociale cohesie, armoedebestrijding

Context

- Innovatieve praktijk of symptoom van falend armoedebeleid?
- Aanhoudende kritiek:
 - “Voedselhulp is niet ok.” (Smeyers, 2019)
 - “Dat meer mensen beroep doen op voedselhulp, is het beste bewijs van een falend armoedebeleid.” (Sillis, 2020)

Context

Recht op voedsel ≠ toegang tot voedselinitiatieven

- De beste garantie tot het recht op voldoende, gezonde en kwaliteitsvolle voeding is nog steeds een leefbaar inkomen, inkomenszekerheid en een geschikt welzijnssysteem.
- Nood aan fundamentele structurele armoedebestrijding: het streven naar gelijkere inkomensverdeling, het optrekken van de laagste inkomens, voldoende kwaliteitsvolle en betaalbare (sociale) huisvesting, ...

Context

- Erkenning van voedselhulp als “noodhulp onder protest”:
 - Noodzakelijkheid van de voedselhulp (mediërend: effecten van armoede verzachten)
 - Problematisch karakter van de voedselhulp
- Hoe kunnen voedselinitiatieven zich organiseren, wanneer we mensenrechten als leidraad nemen?
- Verkennen/onderzoeken van de **voedselhulp**
 - = concrete sociale praktijken van maatschappelijke solidariteit gedragen door een diversiteit van organisaties en projecten

Onderzoek in de praktijk

Gentse context kent gediversifieerd voedsellandschap:

KRAS, Gent Samen Solidair (Enchanté, Let's save food, ...), Poverello, sociale restaurants, sociale kruideniers, burgerinitiatieven, Foodsavers, traject materiële steun, ...

- 32 semi-gestructureerde interviews met beleidsmakers (6) en vertegenwoordigers van de voedselinitiatieven (26) + bezoeken/observaties
- 35 gesprekken met mensen die gebruik maken van voedselinitiatieven + etnografisch onderzoek

Onderzoek in de praktijk

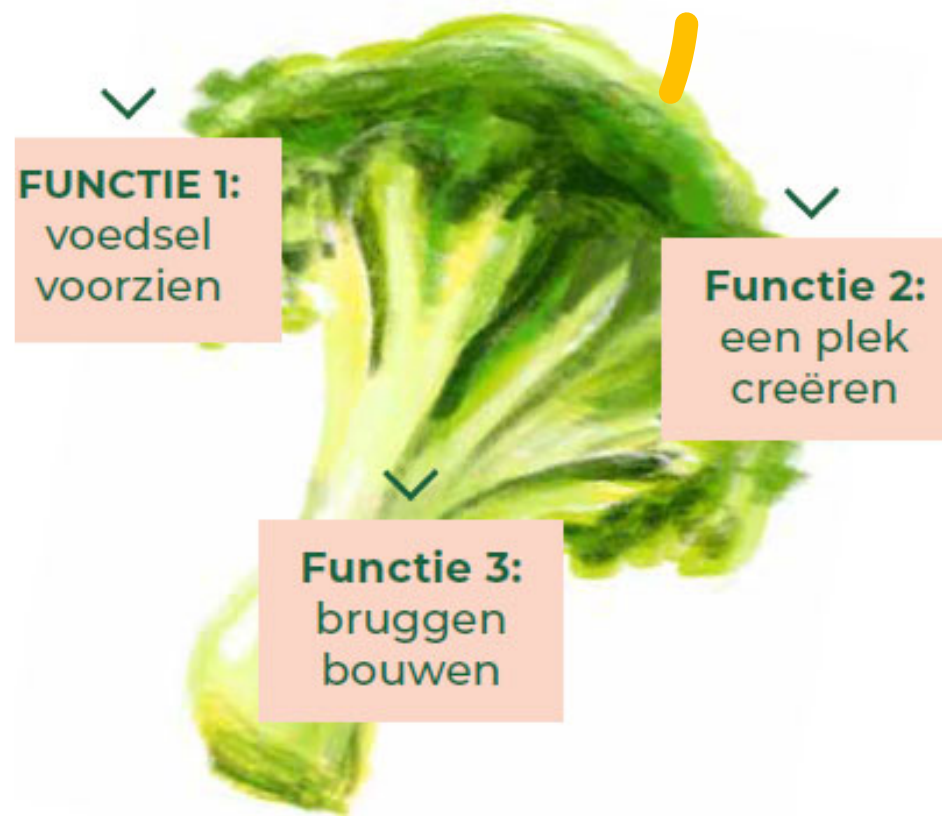
Roept vragen op over het dagelijkse handelen (van medewerkers), waarbij wordt tussengekomen in situaties van armoede en het leven van mensen.

- De (historische) rol en verantwoordelijkheid van voedselinitiatieven in onze samenleving? Verhouding tot de meer traditionele (publieke instituties) en instrumenten binnen het (lokaal) sociaal beleid en de welvaartsstaat?
- De dagelijkse werking, de logica's (op het continuüm gunst – recht) waarop deze is gestoeld en de mogelijke impact hiervan op (de armoedesituatie van) mensen die gebruik maken van deze initiatieven?

Mensenrechten als leidraad voor voedselhulp

1. Voedsel voorzien
Voedselzekerheid & voedselgezelligheid
2. Een plek creëren
Een plek voor ont-moeting & een antenne in de buurt
3. Bruggen bouwen
Toegang tot sociale grondrechten & tot de samenleving

Het perspectief van de gebruiker!

Voedselzekerheid

“Een situatie waarbij mensen op elk ogenblik fysiek en economisch toegang hebben tot voldoende, veilige en voedzame levensmiddelen om aan hun eetbehoeften en –voorkeuren voor een actief en gezond leven te voldoen.”

Toegang tot het aanbod:

- Formele criteria en hun implicaties: Territorialiteit? Doorverwijs? Registratie? Betaalbaarheid? Openingsuren?
- Informele criteria en hun implicaties: Verplichte opvolging? Gedragsvoorschriften (Nederlands, werkbereid, dankbaar, ecologisch, ...)?

Voedselgezelligheid

“Gaat voorbij de functionaliteit van voedsel, maar brengt eetgewoontes en –voorkeuren, aandacht voor schoonheid, smaak, kwaliteit, keuzemogelijkheid, ... mee in rekening.”

Inzetten op diversiteit van het aanbod (afhankelijk van overschotten)?
Keuzevrijheid? Religieuze voorschriften en culturele voorkeuren?
Aansluiten bij de (materiële) leefwereld (cf. gezondheidsdiscours, pedagogisering van armoede)? Citroen bij de vis?

Interne keuken: fileer je organisatie

- Welke kinderen willen we bereiken jullie met het aanbod?
- Aan welke voorwaarden moeten kinderen voldoen?
- Welke fysieke en mentale drempels zijn er? Hoe kunnen we deze wegwerken?
- Hoe definiëren we een goede maaltijd? Hoe definiëren de kinderen en hun ouders een goede maaltijd? Hoe gaan we om met verschillende definities?

Een plek voor ont-moeting

“Verschillende (im)materiële facetten kunnen ontmoeting faciliteren of verhinderen. De inrichting van de plek, de sociale dynamiek, ... initieert of gebruikers een plek ervaren als een plek van (ont-)moeten en ontmoeten.”

Warme, laagdrempelige plek creëren:

- (Eerste) onthaal?
- Relatie gast en gastheer (asymmetrie/macht/goodwill)?
- Fysieke en symbolische grenzen?
- Inrichting en inspraak?

Een antenne in de buurt

“Hoe straalt de werking van een initiatief af op de buurt en hoe worden sociale dynamieken gestimuleerd? Hoe worden de buurt en omgeving ingezet als hefboom voor de eigen werking en het bereiken van mensen in armoede?”

- Capteren van/inspelen op (uiteenlopende) noden uit de buurt – wiens stem wordt (niet) gehoord?
- Uitbouwen partnerschappen en lokaal netwerk van sociale partners in functie van het ondersteunen van kwetsbare burgers
- Sociaal kapitaal/ sociale cohesie/ solidariteit – potentie/waakzaamheid

Interne keuken: fileer je organisatie

- Hoe worden kinderen/ouders onthaald en geïnformeerd over het aanbod?
- Waarom is de plek op die manier ingericht? Wie heeft hier zeggenschap in?
- Hoe beïnvloedt de plek de mogelijkheden in aanbod?
- Hoe wordt ingezet op een pedagogisch didactisch (eet)klimaat?
- Welke actoren (en samenwerkingen) zijn er in de buurt voor het realiseren van maaltijden op school enerzijds en het ruimer bestrijden van armoede anderzijds?

Toegang tot sociale grondrechten

“Hoe kunnen we ervoor zorgen dat mensen aanspraak kunnen maken op hun rechten? Het betreft het waarborgen van de toegang tot sociale voorzieningen om sociale grondrechten te realiseren.”

- Honger als katalysator voor rechtendetectie: “de kanarie in de kolenmijn”: wachtlijst sociale woning, tandenscreening, wegwijs in publieke diensten, opvolging opleiding/arbeid, ...
- Ondersteunend of controlerend (activeringsdiscours)?
- Relatie tot publieke diensten?

Toegang tot de samenleving

“Hoe kunnen we ervoor zorgen dat mensen zich volwaardig kunnen ontplooiën en participeren in de samenleving? Het betreft het veranderen van sociale verhoudingen in de richting van meer sociale gelijkheid en sociale rechtvaardigheid.”

- Publieke en politieke debat voeden: “de kanarie die soms blaft”
- Signalenbeleid, publieke acties, vereniging waar armen het woord nemen: verbinding blijven zoeken met structurele vormen van armoedebestrijding
- Kritische blik naar eigen werking: betrek gebruikers, vorm vrijwilligers, ...

Interne keuken: fileer je organisatie

- Welke situaties van onrecht worden scholen geconfronteerd? Hoe daarmee aan de slag gaan op individueel/maatschappelijk niveau?
- Hoe past het aanbod van maaltijden in het ruimer armoedebeleid van de school/ de stad/ bovenlokale overheden?
- Op welk probleem kan voedsel wel/geen antwoord bieden?

Referenties

- Dewanckel, L., Schiettecat, T., Hermans, K., Roose, R., Van Lancker, W., Roets, G. (2022). Researching the non-take up of social rights: a social work perspective. British Journal of Social Work [Researching the Non-Take up of Social Rights: A Social Work Perspective | The British Journal of Social Work | Oxford Academic \(oup.com\)](#)
- Hermans, K., Roets, G. (2023). The transformation of European welfare states and its implications for social work (research): staying on the tanker or choosing a small sloop? European Social Work Research [HermansRoets2023.pdf](#)
- Jacquet, N., Van Haute, D., Schiettecat, T., Roets, G. (2022). Stereotypes, conditions, and binaries: analysing processes of disqualification towards children and parents living in precarity. British Journal of Social Work [Stereotypes, conditions and binaries: Analysing processes of social disqualification towards children and parents living in precarity | The British Journal of Social Work | Oxford Academic \(oup.com\)](#)

Referenties

- Sillis, M. (2020). Dat meer mensen beroep doen op voedselhulp, is het beste bewijs van een falend armoedebeleid. *Sociaal.Net*, 25 mei 2020.
- Smeyers, T. (2019). Voedselhulp is niet ok. *Sociaal.Net*, 15 november 2019.
- Vandekinderen, C. (2021). De comeback van voedselhulp als armoedebestrijdingsstrategie. Samenleving & Politiek [De comeback van voedselhulp als armoedebestrijdingsstrategie \(sampol.be\)](https://www.sampol.be/nieuws/2021/05/14/de-comeback-van-voedselhulp-als-armoedebestrijdingsstrategie)